

УДК 330.341.1

Гребенюк О. В.

*к.е.н., н.с. відділу стратегічного потенціалу сталого розвитку,
Державна установа «Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку НАН України», Україна*

Кузьменко Р. В.

*к.е.н., доц., докторант Інституту економіки промисловості
НАН України, Україна*

РЕСУРСНО-ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСІВ РЕГЕНЕРАЦІЇ ТА ЦІЛЕОРІЄНТОВАНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Визначено й деталізовано проблеми та перспективи цілеорієнтованої трансформації інтеграційного напрямку держави у контексті регенерації національної промисловості в умовах ресурсних обмежень. Досліджено макроекономічні показники сучасного стану реального сектору економіки України, її інноваційні та інвестиційні виміри. Визначено ступені залежності між досліджуваними показниками – випуском промислової продукції, валової доданої вартості промисловості та інноваційними витратами, кількістю впровадження нових технологій, капітальними інвестиціями. Побудовано варіативний прогноз макроекономічних показників розвитку промисловості України на 2015 рік.

Ключові слова: інновації, інноваційний потенціал, ресурсне забезпечення, промисловість, інноваційна економіка, капітальні інвестиції, інноваційний розвиток промисловості.

Постановка проблеми. В умовах сучасної трансформації національного господарства з урахуванням постійної зміни в межах інформаційного світу, одним із найважливіших параметрів забезпечення збалансованості її функціонування та підвищення рівня економічної безпеки – є процеси раціоналізації освоєння інноваційного потенціалу держави [1]. У цій відповідності, необхідно відмітити, що у структурі реального сектору економіки України промисловість має абсолютно лідируючі позиції, тому, дослідження інноваційно-інвестиційного стану саме промисловості повинно відігравати важливу роль, особливо у світлі її технологічної

відсталості відносно найближчих західних партнерів [2]. Зауважимо, що саме перехід національної промисловості на ресурсно-функціональний шлях розвитку дозволить, у найближчій перспективі, не лише забезпечити її регенерацію, а й наростити випуск промислової продукції та повернути її конкурентоздатність, принаймні, до регіонального (імовірно, і до східноєвропейського) рівня.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним і прикладним аспектам вирішення багатогранної проблематики зростання національної економіки на засадах інноваційного розвитку, а також економічної безпеки інновацій, приділяли увагу відомі вітчизняні та зарубіжні вчені: А. Санчес, П. Франкеліус, О. М. Алимов, О. І. Амоша, В. Г. Андрійчук, П. І. Гайдучський, В. В. Микитенко та ін. (окремий доробок представлено у працях [3-5]). Проте, віддаючи належне теоретичній і практичній цінності попередніх наукових здобутків, існує гостра потреба у всебічному вивченні та аналізі процесів поглиблення розвитку національної економіки на засадах інновацій у контексті її регенерації в умовах ресурсно-функціональних обмежень і постійного нарощення суспільно-політичних загроз українському державотворенню.

Формування цілей статті. Визнаємо, що регенерація та розвиток промисловості України за ефективного використання наявних інвестиційних ресурсів, може забезпечити українській економіці досягнути вищих конкурентних переваг. Таким чином, ціллю статті виступають дослідження передумов та визначення функцій забезпечення сталого розвитку економіки, ґрунтуючись на потенційно-факторному зростанні останньої, формування прогнозу розвитку української промисловості в умовах ресурсних обмежень.

Виклад основного матеріалу. Однією з важливих передумов до стабільного економічного зростання – виступає забезпечення національної безпеки, однією з складових якої – є політична. За умов відносно стабільного стану останньої протягом попередніх політичних циклів, і забезпечувалось, певною мірою, збалансований розвиток національної економіки. Хоча, необхідно відмітити і поступове зменшення темпів її зростання протягом 2006-2009 рр. Проте, внаслідок політичного «шторму» і національна економіка, і промисловість зокрема, мають шанс на перебудову та регенерацію на інноваційній основі [6].

Зміна інтеграційного вибору на асоціацію з Європейським союзом (ЄС) поставила перед реальним сектором економіки України важливу і термінову задачу щодо необхідності модернізації та реструктуризації виробництв. Зауважимо, що

модернізація виробництва була необхідною за любого вибору, однак, за умов, з одного боку, побудови щільних зв'язків з регіональним технологічним лідером, ЄС, та вимушеним розривом економічних відносин з РФ, необхідність трансформації економіки постала відносно швидко та надзвичайно гостро. Також, зважаючи на людські, природні та ін. ресурси, що доступні в Україні при ефективному проведенні програми реформ та налагодження інноваційної економіки, є можливість на швидке зростання не тільки економіки, але й рівня життя населення. Отже, виходячи з вищезазначеного, одним із першочергових завдань – є побудова інноваційної економіки. Інноваційна економіка – економічна доктрина, що формулює загальноприйнятну теорію економіки, з тим, що знання, технології, підприємництво та інновації розташовані в центрі моделі, а не розглядаються як незалежні сили, які практично не схильні до впливу політики [7].

У відповідності з зазначеним вище, визнаємо про таке, що інноваційна економіка заснована на двох фундаментальних принципах: 1) головною метою економічної політики повинне стати стимулювання більш високої продуктивності завдяки побудові більш інноваційної економіки; 2) розбудова ефективної інноваційної економіки можлива після визначення інноваційного потенціалу останньої. Таким чином, інноваційний потенціал економіки – це сукупність інноваційних ресурсів, резервів та можливостей, що забезпечують досягнення поставленої інноваційної мети щодо реалізації цілей проекту чи програми інноваційних стратегічних змін. Інноваційний потенціал забезпечує можливість оперативного реагування на зміни в зовнішньому середовищі, вносячи необхідні зміни до свого внутрішнього середовища. І, відповідно, ресурсно-функціональне забезпечення – це формування та раціоналізація використання різних за природою ресурсів, резервів і можливостей національного господарства та розроблення й застосування специфічних функцій із управління розбудовою в Україні економіки інноваційного типу в умовах ресурсних обмежень і постійного нарощення суспільно-політичних загроз сталому розвитку держави.

Досліджуючи розвиненість технологічної бази та інноваційно-інвестиційну результативність функціонування промисловості (табл. 1) можна відмітити незначне коливання (протягом останніх років) кількісних значень базових макроекономічних показників. Однак, із значним «провалом» 2009 року у зв'язку з впливом на Україну Світової фінансової кризи, вихід «на плато» 2013 року, та початок спаду в 2014. При

цьому, просліджуючи випуск промислової продукції, та ВДВ дослідимо спад в 2009 році.

Таблиця 1

Економічні показники інноваційно-інвестиційної активності підприємств промисловості України за 2008-2014 рр.*

Макроекономічні показники	Ретроспективний період, роки						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014**
Випуск промисловістю, млн.грн., з них	920854	792473	1009282	1256736	1272538	1266175	1130695
Добувна	91551	78492	116750	157418	153036	152659	130484
Переробна	751615	628232	788017	970116	974924	966047	860806
Виробництво електроенергії, газу, води	77688	85749	104515	129202	144578	147470	139405
ВДВ по промисловості, млн. грн., з них	247872	214358	266637	286375	306536	305003	271453
Добувна	54337	40676	63831	85694	82528	81702,72	71052
Переробна	164735	141878	167150	158738	178442	177657,58	159201
Виробництво електроенергії, газу, води	28800	31804	35656	41943	45566	45643,34	41199
Впровадження нових технологічних процесів, од	1647	1893	2043	2510	2188	1576	1369
Капітальні інвестиції, млн. грн.	233081	151777	189061	259932	293692	267728	223695
Інноваційні витрати, млн. грн.	11994,2	7949,9	8045,5	14333,9	11480,6	9562,6	9136,1

* Джерело: Тут і надалі. Узагальнено й обчислено авторами статті за статистичними даними, які приведені у працях [8-10].

** Попередні данні Державної служби статистики.

При цьому, зауважимо, що випуск промисловості знизився із 920,8 млрд. грн. у 2008 році до 792,4 млрд. грн. у 2009 році. Найбільше, на наше твердження, знизився показник по переробній промисловості – на 17,0%. Вже наступного року показник загалом про промисловості перевершив докризовий, і становив 1009,2 млрд. грн. Схожа ситуація виникла також і відносно валової доданої вартості (ВДВ). Так, зокрема, масштаби ВДВ знизилися з 247,8 млрд. грн. (у 2008 р.) до 214,3 млрд. грн. (у 2009 р.) (тобто, на 13,0%). Однак, найбільше падіння по цьому показнику показала вже добувна

промисловість – що становило, майже, 26,0 %. Варто зауважити, що в обох випадках виробництво електроенергії збільшувалось близько 10,0%. Відмітимо і таке: з 2013 року стають видимі ознаки початку поступової економічної кризи. Так промисловий випуск в 2013 році скоротився на 6,3 млрд. грн., а 2014-го року – вже на 135,5 млрд. грн., що є наслідком співпадіння низки негативних факторів – політичної та економічної криз, військових дій у промислових центрах України (Донецькій та Луганській областях). Отже, фактичне падіння промислового виробництва становило 11,0%. При чому, знову, як і під час кризи 2008 року, найбільше падіння було саме по добувній промисловості – 15,0%. Проте відмінністю цієї суспільно-політичної кризи – є суттєве падіння виробництва електроенергії, практично, на 6,0% (і, визнаємо й таке, що саме цей показник є відносно стабільним за інших рівних умов). З іншого боку, це є зрозумілим наслідком ведення військових дій на сході України, так як саме там зосереджена значна частина не тільки енергетичного потенціалу держави, але і добувної промисловості.

Досить цікава, як на наше твердження, ситуація склалась і у площині впровадження нових технологічних процесів у промисловості України. Так, зокрема, протягом 2008-2011 рр. відбувалось поступове стабільне зростання кількості впроваджених процесів, однак в 2012 р. – різке падіння на 13,0%, а вже наступного, 2013 року, падіння становило ще 28,0%. Також спостерігаємо, наразі, і падіння у 2012 році загальних інноваційних витрат – 2,8 млрд. грн. (тобто, на 20,0%), що пояснюється загальними нестабільними світовими цінами на металопродукцію, та падіння 2013 року на 17,0%, з початком затяжної суспільно-політичної та економічної криз в Україні.

Таким чином, авторами статті визнано необхідність у визначенні щільності та міри залежності між обсягом випуску продукції промисловістю, ВДВ по промисловості та впровадженні нових технологічних процесів, капітальних інвестицій та загальних інноваційних витратах. У табл. 2 нами представлена кореляційна матриця між зазначеними показниками (Випуск продукції, Впровадження нових технологічних процесів, ВДВ, Капітальні інвестиції, Інноваційні витрати) протягом п'ятирічних циклів з 2005 року з метою визначення впливу окремих показників у минулих періодах на пізніші.

Таблиця 2

Кореляційна залежність між окремими макроекономічними показниками промисловості протягом п'ятирічних періодів*

Макроекономічні показники	Ретроспективні періоди, роки			
	2005-2010	2006-2011	2007-2012	2008-2013
Випуск продукції/ впровадження нових технологічних процесів	0,08	0,54	0,95	0,87
ВДВ/ впровадження нових технологічних процесів	-0,01	0,43	0,92	0,81
Випуск продукції/ капітальні інвестиції	0,97	0,71	0,78	0,80
ВДВ / капітальні інвестиції	0,98	0,81	0,81	0,84
Випуск продукції/ інноваційні витрати	0,90	0,58	0,72	0,51
ВДВ / інноваційні витрати	0,92	0,69	0,75	0,51

* Джерело: Тут і надалі. Узагальнено й обчислено авторами статті за статистичними даними, приведеними працях [8-10].

З огляду на приведені данні, найбільші коефіцієнти кореляції між основними макроекономічними показниками та впровадженням нових технологічних процесів, капітальних інвестицій, і знаходяться в межах від 0,8 (випуск продукції/ капітальні інвестиції) по 0,87 (випуск продукції / впровадження нових технологічних процесів).

Однак, засвідчимо, що у ситуації з інноваційними витратами, кореляція відносно невелика – 0,51. Але, продовжуючи дослідження відмітимо, що інноваційні витрати мають сильний вплив на сучасний випуск продукції (0,94) і на ВДВ (0,93), проте, не рівень сучасних витрат, а за 2003-2008 рр. За 2002-2007 рр. він становив 0,83 та 0,84 відповідно, а за 2001-2006 рр. – 0,98 та 0,96. Отже, можна зробити висновок про вплив інноваційних витрат на процеси виробничо-господарської діяльності у промисловості з відставанням у 4-6 років.

Таким чином, ґрунтуючись на проведеному дослідженні були розраховані прогнозні значення на 2015 рік (табл. 3).

Таблиця 3

Прогнозні показники інноваційно-інвестиційної активності підприємств промисловості України на 2014-2015 рр. *

Макроекономічні показники	Ретроспективний період, роки						Прогноз 2015
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Випуск промисловістю, млн.грн., з них:	792473	1009282	1256736	1272538	1266175	1130695	1124906

ВДВ по промисловості, млн. грн., з них:	214358	266637	286375	306536	305003	271453	274533
Впровадження нових технологічних процесів, од	1893	2043	2510	2188	1576	1369	607
Капітальні інвестиції, млн. грн.	151777	189061	259932	293692	267728	223695	176328
Інноваційні витрати, млн. грн.	7949,9	8045,5	14333,9	11480,6	9562,6	9136,1	7674,3

У цьому контексті підтвердимо і про таке: вихідною умовою розрахунку прогнозу було припущення щодо стабілізації військово-політичного стану України на теперішньому рівні з поступовим відновленням виробничо-економічних зв'язків на всій території, та тісної співпраці з міжнародними фінансовими та інвестиційними фондами. Отже, відмітимо про наступне: по глобальним показникам, у 2015 р. очікується паритет, або, навіть, незначне зростання по більшості макроекономічних показників. Так, наприклад, випуск по промисловості очікує спад на 5,7млрд грн., або на 0,5% (приведено авторами на рис. 1), а ВДВ по промисловості України очікує незначне зростання – імовірно, лише на 0,1%.

Рис. 1. Графічне представлення результатів прогнозування на 2015 рік обсягів випуску промисловістю України

Проте, підтвердимо, що більш фундаментальні та неявні макроекономічні показники реального сектору очікує суттєвий спад. Так падіння впровадження нових

технологічних процесів прогнозоване більш ніж в два рази – з 1369 до 607 одиниць (наведено на рис. 2). Падіння розміру капітальних інвестицій – з 223,7 до 176,3 млрд. грн., або на 45,0%, порівнюючи з 2013 роком. Інноваційні витрати також зазнають суттєвих змін – прогнозоване падіння на 16,0%.

Таким чином, щодо висновків, у наслідок фінансової та суспільно-політичної кризи – то, зазначимо, що, наразі, існує обмеженість вільних інвестиційних коштів, що могли б бути спрямованими на інновації, тому є необхідність в формуванні оптимальної стратегії інноваційних відносин, з відбором технологій, з огляду не лише на економічну ефективність у короткостроковому періоді, але й у довгостроковому, включно з національними інтересами та економічною безпекою. Тому, нами було обрано 3 (три) показника, які репрезентують інноваційну здатність української промисловості, а також було досліджено міру їхнього впливу на масштаби випуску промислової продукції та обсяги ВДВ. У цій відповідності, визначено й доведено, що впровадження нових технологічних процесів та капітальні інвестиції прямо (і суттєво) впливають на економічну складову збалансованості функціонування промисловості, а інноваційні витрати – з лагом в 4-6 років.

Рис. 2. Графічне представлення результатів прогнозування на 2015 рік кількості впровадження нових технологічних процесів у промисловості

Висновки. Певним чином підсумовуючи результатами економіко-статистичного аналізу визнаємо про таке: розроблений прогноз на наступний рік свідчить про, порівняно, високу нечутливість до змін основних макроекономічних показників розвитку промисловості (обсяги випуску промисловістю та ВДВ). На противагу їм, відмічено й високу чутливість, яку демонструють/ відтворюють основні

фундаментальні показники (Впровадження нових технологічних процесів, Капітальні інвестиції та Інноваційні витрати), зміна яких буде результатуючою ознакою щодо можливого досягнення свого потенційного рівня основними макроекономічними показниками через 4-6 років.

Список використаної літератури

1. Алимов О. М. Розбудова в Україні економіки соціетального типу в контексті її сталого розвитку / О. М. Алимов, В. В. Микитенко / Перший етап модернізації економіки України: досвід та проблеми: Монографія. [Текст] / О. М. Алимов, О. І. Амоша, Л. М. Кузьменко, В. В. Микитенко, О. О. Демешок та ін.; за заг. ред. В. І. Ляшенко; ІЕП НАН України, КПУ. Запоріжжя: КПУ, 2014. – 798 с. [132-159].
2. Потенціал сталого розвитку України на шляху реалізації інтеграційного вибору держави: Монографія [Текст] / О. М. Алимов, О. В. Гребенюк, О. О. Демешок, Л. С. Ладонько, І. М. Лицур, В. В. Микитенко. – Київ: ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», 2014. – 520 с.
3. Алимов О. М. Розбудова в Україні економіки інформаційного типу в умовах ресурсних обмежень [Текст] / В. В. Микитенко, О. М. Алимов // Управління розвитком складних систем: [збірник наукових праць]. – Вип. 22. – Київ, Київський національний університет будівництва і архітектури МОН України, 2014. – С. 43-50.
4. Микитенко В. В. Структурно-динамічні виміри функціонування реального сектору економки України в контексті його інкорпорації до зовнішньоекономічної діяльності країн Митного та Європейського союзу [Електронний ресурс] / І. В. Драган, Р. В. Кузьменко, В. В. Микитенко // Ефективна економіка: електронне фахове наукове видання. – Дніпропетровський державний аграрний університет МОН України, 2013. – № 7. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2209&p=1>
5. Ладонько Л. С. Інкorporація інноваційної компоненти промислового зростання України в систему глобалізаційних процесів інституціоналізації в Україні здобутків науково-технічного прогресу [Текст] / В. В. Микитенко,

Л. С. Ладонько // Науковий вісник Чернігівського державного інституту економіки і управління: Збірник наукових праць: Серія 1: Економіка. – 2012. – № 3 (15) – 266 с. [С. 113-122].

6. Структурні трансформації економіки: світовий досвід, інститути, стратегії для України: Монографія [Текст] / О. І. Амоша, М. Г. Білопольський, Л. М. Кузьменко, В. В. Микитенко та ін. – Інститут економіки промисловості НАН України, ТНЕУ МОНмолодьспорту України. – Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ МОНмолодьспорту України. 2011. – 848 с.

7. Закон України «Про інноваційну діяльність» № 40-IV від 04.07.2002 р.

8. Україна в цифрах 2013 / [за ред. О. Г. Осауленка]; Державна служба статистики України, – К.: 2014. – 240 с.

9. Наукова та інноваційна діяльність в Україні; Державна служба статистики України, – К.: 2013. – 305 с.

10. Статистичний щорічник України за 2013 р. / [за ред. О. Г. Осауленка]; Держкомстат України, – К., Консультант, 2014. – 534 с.

ГРЕБЕНЮК А. В., КУЗЬМЕНКО Р. В. РЕСУРСНО-ФУНКЦИОНАЛЬНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРОЦЕССОВ РЕГЕНЕРАЦИИ И ЦЕЛЕОРИЕНТИРОВАННОГО РАЗВИТИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

Определены проблемы и перспективы изменения интеграционного направления вектора развития украинской промышленности. Исследованы макроэкономические показатели современного состояния промышленности Украины, ее инновационный и инвестиционный состояние. Определены степени зависимости между исследуемыми показателями – выпуском промышленной продукции, ВДВ промышленности и инновационными затратами, внедрением новых технологий, капитальными инвестициями. Построен прогноз показателей развития промышленности на 2015 год.

Ключевые слова: инновации, инновационный потенциал, ресурсное обеспечение, промышленность, инновационная экономика, капитальные инвестиции, инновационное развитие промышленности.

HREBENJUK A. V. KUZMENKO R. V. RESOURCE-FUNCTIONAL SUPPORT REGENERATION AND PURPOSEFUL ORIENTATION DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY

Detected the issues and prospects for change in the direction of Ukrainian national industry. Researched macroeconomic indicators of the current condition of Ukrainian industry, its innovation and investment perspectives. Detected degree of dependence between the studied indices – industrial output, gross value added of industry and innovation costs, new technologies and capital investments. Powered forecast of development of the industry in 2015. Noticed, that as a result of the financial crisis, there are situation of limited-available investment funds that could be aimed at innovation, so there is a needs of optimal strategy innovative relationship researching and the selection of technologies with a view not only on economic efficiency in the short term, but long-term including the national interests and security.

Keywords: innovation, innovation capacity, resource support, industry, innovative economy, capital investment, innovative development industry.